

SZKŁO BADANIA	N O R M A B R A N Ż O W A	BN-83
	Szkło Metody badań	6803-04
	Pomiar zakresu temperatury krystalizacji oraz skłonności do krystalizacji	Zamiast BN-66/6803-04
		Grupa katalogowa 0819

1. WSTĘP

1.1. Przedmiot normy. Przedmiotem normy jest pomiar zakresu temperatur występowania krystalizacji w szkło oraz skłonności do krystalizacji szkła w zależności od temperatury.

1.2. Zakres stosowania normy. Normę należy stosować do wszystkich szkieł z wyjątkiem szkła krzemionkowego i dewitryfikatów.

1.3. Określenia

1.3.1. zakres temperatur krystalizacji — przedział temperatur poza którym, w warunkach przeprowadzania badania, nie obserwuje się już występowania kryształów.

1.3.2. skłonność do krystalizacji — określona dla danej temperatury i określonego czasu:

— ilość ośrodków krystalizacji na powierzchni 1 mm^2 badanej próbki oraz

— liniowa szybkość wzrostu kryształów, którą wyraża się w $\mu\text{m/h}$.

2. METODA BADANIA

2.1. Zasada pomiaru zakresu temperatur krystalizacji polega na przetrzymywaniu próbki badanego szkła w określonym czasie w piecu o określonym gradiencie temperatury, następnie na oznaczeniu w masie próbki granic występowania kryształów i oznaczeniu odpowiadających im granic temperatur.

2.2. Zasada pomiaru skłonności szkła do krystalizacji polega na przetrzymywaniu próbki badanego szkła w określonym czasie w piecu o określonym gradiencie temperatury, a następnie na oznaczeniu w masie próbki ilości ośrodków krystalizacji oraz wielkości kryształów w miejscach odpowiadających określonym temperaturom.

2.3. Aparatura i sprzęt

a) Piec elektryczny o najwyższej temperaturze 1300°C , poziomy, rurowy, ze stopniowym spadkiem temperatury wzdłuż osi (gradient nie większy niż 25°C/cm).

Do badań szkieł sodowo-wapniowych, np. szkła produkowanego metodą pionowego ciągnięcia oraz opakowań produkowanych automatycznie, wystarczy piec o najwyższej temperaturze 1200°C .

Piec składa się z dwóch rur ceramicznych, z których jedna jest umieszczona koncentrycznie w drugiej, o długości od 450 do 500 mm.

Na rury powinno być nawinięte uzwojenie grzejne, np. z drutu kanthalowego A₁, zapewniające najwyższą temperaturę 1200°C lub 1300°C , z gradientem około 25°C/cm .

b) Urządzenie do regulacji temperatury pieca — termoregulator o zakresie od 20 do 1300°C , podłączony do termoelementu umieszczonego w miejscu o najwyższej temperaturze. Termoregulator powinien zapewnić utrzymanie stałej temperatury z dokładnością $\pm 5^\circ\text{C}$.

c) Urządzenie do pomiaru temperatury — ruchome termopary Pt-PtRh, umieszczone w sztywnych osłonach ceramicznych wzdłuż wewnętrznej rury grzejnej pieca. Termoelementy powinny być podłączone do układu mierniczego klasy 0,2 o zakresie od 20 do 1300°C .

d) Łódki wykonane ze stopu 5% złota i 95% platyny lub platynowe. Do badań porównawczych dopuszcza się stosowanie łódek ceramicznych. Długość łódki powinna wynosić od 100 do 150 mm, szerokość i wysokość około 10 mm.

e) Mikroskop zwykły lub polaryzacyjny do pomiarów w świetle przechodzącym i odbitym o powiększeniu od 100 do 300 razy, z podziałką w okularze do pomiaru długości kryształów, z dokładnością $\pm 5 \mu\text{m}$,

f) Sita o wielkości oczek 2 i 2,8 mm.

2.4. Przygotowanie próbek. Do pomiarów należy stosować szkło jednorodne bez kamieni i innych wad widocznych nieuzbrojonym okiem.

Szkło rozdrobnić, przesiać przez sito o wielkości oczek 2 i 2,8 mm, usunąć nadziarno i podziarno, przeplukać alkoholem i wysuszyć w suszarce.

2.5. Pomiar zakresu temperatur krystalizacji. Po nagraniu pieca i ustaleniu się obranej najwyższej temperatury, należy wykonać pomiar rozkładu temperatur wzdłuż rury wewnętrznej pieca co 1 cm, za pomocą

Zgłoszona przez Instytut Szkła i Ceramiki
Ustanowiona przez Ministra Przemysłu Chemicznego i Lekkiego dnia 16 czerwca 1983 r.
jako norma obowiązująca od dnia 1 kwietnia 1984 r.
(Dz. Norm. i Miar nr 13/1983 poz. 24)

ruchomych termoelementów, utrzymując po około 5 min termoelement w każdym punkcie pomiarowym. Sporządzić wykres rozkładu temperatur, na papierze milimetrowym, odkładając na osi poziomej odległości od najwyższej temperatury w środku pieca w cm, a na osi pionowej temperaturę w °C.

Następnie napełnić łódkę ziarnem szklanym do połowy wysokości i wsunąć do pieca na oznaczoną odległość. Po upływie określonego czasu łódkę wyjąć z pieca i pozostawić do ostygnięcia na wolnym powietrzu.

Czas przetrzymywania próbek w piecu zależy od rodzaju szkła, warunków jego formowania i przetwórstwa i może wynosić od 16 do 28 h.

Czas badania dla szkieł sodowo-wapniowych i borokrzemianowych powinien wynosić od 16 do 24 h, a dla szkieł ołowiowych od 24 do 28 h.

W przypadku stosowania łódek ze stopu złota z platyną lub z platyny, próbkę należy wyjąć z łódki, umieścić na stoliku mikroskopu do góry dnem i oznaczyć granicę występowania kryształów w masie próbki.

W przypadku stosowania łódki ceramicznej należy zeszlifować powierzchnię szkła, łącznie ze ściankami łódki na głębokość 2 mm i oznaczyć granicę występowania kryształów w świetle odbitym. Dla ułatwienia obserwacji należy powierzchnię szlifowaną zwilżyć cieczą immersyjną.

Na podstawie wykresu rozkładu temperatur wzdłuż rury grzejnej pieca i położenia łódki w piecu należy oznaczyć zakres temperatur występowania krystalizacji.

2.6. Pomiar ilości ośrodków krystalizacji i szybkości wzrostu kryształów. Postępować jak w 2.5 z tą różnicą, że próbkę przetrzymuje się w piecu, w zależności od rodzaju szkła, od 0,5 do 3 h.

Mierzyć długość największych kryształów w poszczególnych miejscach próbki z dokładnością $\pm 5 \mu\text{m}$. W przypadku występowania kryształów w formie sferolitów, należy mierzyć najdłuższy odcinek od środka do brzegu sferolitu. Otrzymaną długość w jednostkach skali, przeliczyć na μm i podzielić przez czas przetrzymywania próbki w danej temperaturze, w celu otrzymania szybkości wzrostu kryształów w $\mu\text{m/h}$.

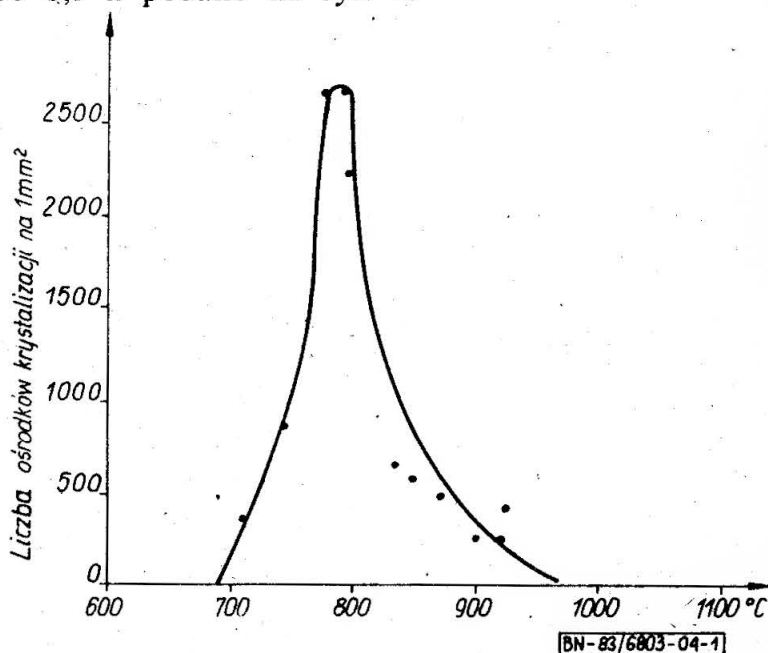
Otrzymany wynik nanieść na wykres zależności szybkości wzrostu kryształów od temperatury.

W celu otrzymania wykresu zależności liczby ośrodków krystalizacji od temperatury dla określonego czasu, należy postępować w sposób następujący: w poszczególnych miejscach na przyjętej jednostce powierzchni w polu widzenia mikroskopu, oznaczyć liczbę widocznych kryształów, a następnie liczbę tę podzielić przez powierzchnię przeliczoną na mm^2 .

W przypadku występowania kilku rodzajów kryształów, zaleca się wykonanie oddzielnych wykresów dla

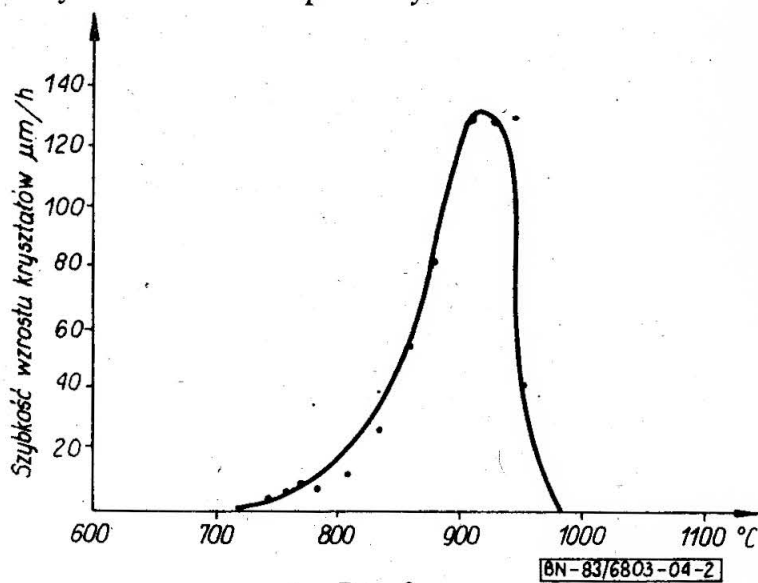
poszczególnych faz krystalicznych. Pomiary należy przeprowadzać co najmniej dwukrotnie i obliczyć średnie temperatury zakresu krystalizacji. Na wykresy zależności liczby ośrodków krystalizacji od temperatury i szybkości wzrostu kryształów od temperatury nanieść wszystkie wyniki pomiarów i wykreślić krzywe.

Wyniki pomiarów zależności liczby ośrodków krystalizacji od temperatury, dla szkła sodowo-wapniowego po 0,5 h podano na rys. 1.

Rys. 1

Na rys. 2 podano wyniki zależności szybkości wzrostu kryształów od temperatury.

Rys. 2

2.7. Wyniki badania powinny obejmować:

- opis próbki,
- warunki wykonania pomiaru,
- zakres temperatur występowania krystalizacji,
- wykres zależności ilości ośrodków krystalizacji od temperatury,
- wykres zależności szybkości wzrostu kryształów od temperatury.

K O N I E C

INFORMACJE DODATKOWE

1. Instytucja opracowująca normę — Instytut Szkła i Ceramiki, Warszawa.

2. Istotne zmiany w stosunku do BN-66/6803-04

a) ustalono przedział czasu dla pomiaru zakresu temperatur i szybkości wzrostu kryształów, w zależności od rodzaju szkła i jego skłonności do krystalizacji,

b) podano sposób przygotowywania próbek do badań pod mikroskopem,

c) podano sposób opracowywania wyników, uwzględniający występowanie kilku faz krystalicznych.

3. Normy zagraniczne

RWPG СТ СЭВ 1568-79 Стекля боросиликатное 3.3. Метод определения скорости роста кристаллов

4. Autor projektu normy — doc. dr inż. Janina Nowakowska, Instytut Szkła i Ceramiki.